

Δια' τὸν ἐνυμνῶντα φίλον καὶ Ἀλεξάνδρου Δαμιᾶνου Δ.ο.ε.
κρυφὸν ἐνδυμνα

† Ἁγίου Π. Γεν. 1413/917

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

εβ94

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΗΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ
ΜΕΡΙΚΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ

ΤΥΠ. ΑΔΕΛ. ΤΣΙΤΟΥΡΗ

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΗΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ
ΜΕΡΙΚΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ

Υ Π Ο

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Π Ο Λ Ι Μ
1 9 4 0

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΗΣ ΣΚΕΨΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ ΜΕΡΙΚΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ

Ἴσως μερικοὶ ἀναγνώσται τῆς Ὁρθοδοξίας θὰ αἰσθανθοῦν κάποιαν στενοχωρίαν καὶ θὰ δοκιμάσουν ἀπορίαν ὅταν θὰ ἀναγνώσουν χωρὶς προσοχὴν αὐτὸ τὸ ἄρθρον μου. Τί ζητεῖ εἰς τὸ θρησκευτικοῖστορικὸν αὐτὸ περιοδικὸν ἢ καταχώρισις σκέψεων, στίχων γραμμένων ἀπὸ ἀνθρώπους καθὼς π.χ. ὁ Shelley (1792-1822) ὁ ὁποῖος ἔγραψε πραγματείαν με ἐπιγραφὴν «ἡ ἀνάγκη τοῦ Ἀθεϊσμοῦ»; Τὴν ἀπορίαν αὐτὴν θὰ τὴν λύσῃ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ βαθὺς ἐκεῖνος ἐρευνητὴς τῆς ἔξω καὶ τῆς ἔσω σοφίας. Συνέθεσεν ἓνα λόγον τὸν ὁποῖον προώριζε διὰ τὰ παιδιὰ τῆς ἀδελφῆς του. Εἶναι λόγος παιδαγωγικὸς καὶ περιστρέφεται κυρίως περὶ τὴν ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων χρησιμότητα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.⁽¹⁾ Ὡς οἰκοῖεν ἐννοεῖται ἐπρόκειτο περὶ μορφώσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως νέων χριστιανῶν. Ὁ Μ. Βασίλειος δὲν διστάζει νὰ ευστήσῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν νεολαίαν τὴν μελέτην ὅχι μόνον ἐκείνων ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν Ἑλλήνων συγγραφέων οἱ ὁποῖοι διδάσκουν ἠθικὰς καὶ ἄλλας ἀρχὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὁμοίως πρὸς τὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι διδάσκουν ἐναντία πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μελέτη τῶν τοιούτων δὲν θὰ προσδώσῃ μόνον μίαν λήμψιν εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐπιστήμην ἀλλὰ ἔχει καὶ οὐσιαστικωτέραν σημασίαν. Ὅταν, λέγει, θέσωμεν τὰς χριστιανικὰς ἀρχὰς καὶ ἀληθείας παρὰλληλῶς πρὸς τὰ ἀντίθετα διδάγματα τῆς θύραθεν σοφίας καὶ καταμάθωμεν τὴν μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχουσαν διαφορὰν, τότε περισσότερον θὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ἀνωτερότητος τῶν χριστιανικῶν διδαγμάτων.⁽²⁾

1) Ὁ λόγος ἐπιγράφεται « Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγοι. »

2) « Εἰ μὲν ἔστι τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις προῦργον (=ὠφέλεια ὠφέλιμος) ἂν ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνώσις γένοιτο, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τὸ γε παρὰλληλα θέντας καταμαθεῖν τὸ διάφορον οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ κρείττονος. »

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὁ ἴδιος ἀναφέρων εἰς τὸν λόγον ἐκεῖνον διάφορα χωρία ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς Ἑλληνας ποιητάς, ῥήτορας καὶ λογογράφους καὶ συγγραφεῖς διάφορα θεολογικὰ συγγράμματα γεμάτα ἀπὸ ὀρθόδοξον περιεχόμενον καὶ πλημμυρισμένα ἀπὸ χάριν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπέδειξεν ἐμπράκτως καὶ κατὰ τὸν πλέον ἀνάγλυφον τρόπον τὴν ὀρθότητα τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψεων καὶ παρατηρήσεών του. Μελετήσας τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς ἠσθάνθη βαθειὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Σόπενχάουερ μὲ τὰ ἐξῆς λόγια παρέστησεν εἰς τὸ ἔργον του « συγγραφεῖς καὶ ὕφος » « Δὲν ὑπάρχει διὰ τὸ πνεῦμα κανὲν ἀναψυκτικὸν ἀποτελεσματικώτερον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν. Εὐθύς ὡς τυχαίως ἀνοίξῃ τις ἓνα μεταξὺ αὐτῶν, ἔστω καὶ διὰ ἡμίσειαν μόνον ὥραν, αἰσθάνεται ἀμέσως τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀναπαυθέντα, ἀνακουφισθέντα, ἐξαγνισθέντα, ἀνυψωθέντα, καὶ ἐνδυναμωθέντα· φαίνεται ὡς νὰ καταπαύῃ τὴν δίψαν τοῦ ἀπὸ καθαρὰν πηγὴν κατερχομένην ἀπὸ βράχον. »

Ἄλλως τε τὰ μεγάλα πνεύματα ὠθούμενα εἴτε ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν τῶν διανοητικότητα εἴτε ἀπὸ ἓνα κοχλάζοντα κόσμον συναισθημάτων ποῦ κατακλύζει τὸ ὑποσυνείδητόν των ἐγὼ φιλοσοφοῦν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Ὑψιστον καὶ Ἄπειρον ὄν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κυρίως κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ὀνομάζεται καὶ νὰ εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ νοῦς καὶ μάλιστα ὁ ἡγεμονικὸς νοῦς, ὁ νοῦς ὁ κατεξουσιάζων ὅλων τῶν κατωτέρων διαθέσεων καὶ τάσεων τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸν τὸν νοῦν ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Προφητάναξ ἀπευθυνόμενος ἐν κατανύξει πρὸς τὸν θεὸν ἔλεγε « καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριζόν με » Ὅσοι ἀνώτεροι διανοητικῶς ἄνθρωποι ὀδηγοῦνται μὲ τοιοῦτον νοῦν δὲν εἶναι δυνατὸν σοβαρῶς νὰ ἀρνηθοῦν ἐκεῖνον τοῦ Ὁποίου τὴν εἰκόνα φέρουν εἰς τὰ βάθη τῆς ἐσωτερικῆς των ὑπάρξεως. Ἐὰν καμμίαν φορὰν ὑπόκωφα—« ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν »— ἀρνηθοῦν τὸν πάνσοφον Δημιουργὸν τοῦ παντὸς λησμονοῦν ἀμέσως τὴν κατάστασιν ἐκείνην ἢ τὴν περνοῦν ἀπαρατήρητοι καὶ ἀντιφάσκοντες ἀνομολογοῦν ἐκεῖνο ποῦ πρὸ ὀλίγου ἠρνήθησαν. Ἡ ὁμολογία εἶναι συνήθως πλέον συγκινητικὴ καὶ πλέον πανηγυρικὴ ἀπὸ τὴν ἀρνήσιν. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν τῶν ἀνωτέρων πνευμάτων τῶν φιλοσοφησάντων πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ — ἃς προσθέσωμεν ἡμεῖς διὰ τοὺς σημερινούς, τῶν φιλοσοφούντων ἔξω τοῦ Χριστιανισμοῦ — ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστίνος ἐξηγεῖ διὰ τῆς ἐκάστη ἀνθρώπου ἐνούσης ἐμφύτου τοῦ λόγου σποράς (3). » Ἡμποροῦσαν καὶ ἡμποροῦν οἱ

3) Δευτέρα Ἀπολογία, I, 3. Ἐμαρτύρησε κατὰ τὸ 163.

τοιοῦτοι « ἀμυδρῶς, » νὰ βλέπουν πολλὰς τοῦ ὑπερ-πέραν ἀληθείας καὶ ἀκουσίως νὰ χρησιμεύουν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, « ὡς ὑποβάθρα τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. »

Ὁ φιλόσοφος ποιητὴς π.δ.χ. Γκαῖτε ἐμφανίζεται εἰς τὸν πολυθρύλητον Φάουστ ὡς ἄνθρωπος ποῦ τὸν τυραννοῦν τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ὑπάρξεως. Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἱκανοποιήθη ἀπὸ ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους γνώσεις καὶ παριστάνεται ζητῶν ἢ προσιμένων ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὴν μαγείαν, ἀπὸ τὸν δαίμονα, εἶναι κατὰ βάθος αὐτὸς ὁ Γκαῖτε· πότε μὲ στεναγμὸν φωνάζει « ποῦ νὰ σὲ πιάσω ἄπειρε Φύσι », πότε ψυχραιμότερον διατυπώνει τὴν σκέψιν του κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν μᾶς ἀπεκάλυπεν ἢ φύσις δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὴν ἐξαναγκάσωμεν νὰ μᾶς τὸ δώσῃ μὲ τοὺς μοχλοὺς καὶ μὲ τίς βίδες. Πνεῦμα ἰσχυρὸν, πλουσιωτάτη λυρική εὐαισθησία, καταλαμβάνεται ἀπὸ λύπην, ἀπὸ στενοχωρίαν, ἀπὸ μελαγχολίαν. Εἶναι λύπη ποῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ οὔτε ὡς « κατὰ Θεὸν λύπη » οὔτε « ὡς κατὰ κόσμον λύπη ». Ἐν τῇ πραγματικότητι ὁμοῦς εἶναι καὶ κατὰ κόσμον καὶ κατὰ θεὸν λύπη, ἐφόσον καταλήγει εἰς ἐσωτερικὴν ἀνάπαυσιν τῆς συνειδήσεως. Εἰς τὸν Φάουστ γράφει:

« Πρέπει νὰ ὑφίστασαι στερήσεις, πρέπει νὰ στερῆσαι· αὐτὸ εἶναι ἡ αἰωνία ἐπωδὸς ποῦ ἀντηχεῖ εἰς τὰ αὐτιά κάθε ἀνθρώπου, καὶ τὴν ὁποίαν, καθ' ὅλην μας τὴν ζωὴν, βραχνὰ μᾶς τὴν ψάλλει κάθε ὥρα... »

« Ὅταν σηκώνομαι τὸ πρωῖ τὸ μόνον αἶσθημα ποῦ αἰσθάνομαι εἶναι ὁ τρόμος... Καὶ ὅταν νυκτώσῃ πάλιν μὲ ἀγωνίαν θὰ ξαπλωθῶ στὸ στρώμά μου· καὶ ἐκεῖ δὲν ἔχω καθόλου ἡσυχίαν· τρομερὰ ὄνειρα θὰ μὲ τρομάξουν ». »

Κατὰ τὰς πανθειστικὰς του ἀντιλήψεις ὁ Γκαῖτε παραδέχεται ἓνα ἐσωτερικὸν θεὸν ποῦ κυριαρχεῖ εἰς ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἀδυνατεῖ ὁμοῦς νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τὸ ἐξωτερικόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἀπὸ ἐδῶ ὁρμώμενος προσέθηκεν τὴν ἀξιοσημεῖωτον φράσιν. « Ὡς ἐκ τούτου ἢ ὑπαρξὶς δι' ἐμὲ εἶναι βάρος, ὁ θάνατος ἐπιθυμητός, ἢ δὲ ζωὴ μισητή ». (« und so ist mir das Dasein eine Last, der Tod erwünscht, das Leben mir verhasst »). Ἡ λύπη αὐτή, ἢ στενοχωρία τῆς ψυχῆς, ἢ ἀγωνιώδης ἐσωτερικὴ πάλη, ὅσονδήποτε τρομακτικὴ καὶ ἂν ἦναι, δὲν ὁμοιάζει ἐν μέρει μὲ τὰ συσσιατικὰ τῆς κατὰ θεὸν λύπης; Ἡ κατὰ θεὸν λύπη ἔχει, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, δύο πλεονεκτήματα, « τὸ μὴ καταγινώσκεσθαι ἐφ' οἷς ἄλγει τις, καὶ τὸ τὴν λύπην ταύτην εἰς σωτηρίαν τελευτᾶν. » Πῶς σώζεται ὁ ἄνθρωπος; Πῶς ἄλλως παρὰ εὐρίσκων τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς του, τὴν γαλήνην τῆς

συνειδήσεώς του, την έσωτερικήν του εὐτυχίαν ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ θεοῦ, μετ' Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶπε: "δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς." Ἐδῶ κατέληξε καὶ ὁ Γκαίτε ὅταν εἶπε: "ἢμπορεῖ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις πάντοτε νὰ προοδεύῃ, νὰ εὐρύνεται ὅσον θέλει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, δὲν θὰ ὑπερβῇ τὸ ὕψος καὶ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ταῦτα διαλάμπουν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον". (4)

Ἡ βαθεῖα σκέψις καὶ ἡ ὑψηλὴ φαντασία τοῦ Ἄγγλου λυρικοῦ ποιητοῦ Πέρσου Σέλλεϋ τὸν ἐφωδίασαν μὲ τοιαῦτα νοερὰ πτερά καὶ μὲ τοιοῦτον ἐνθουσιασμόν πρὸς τὴν ἀνωτέραν διανοητικὴν δύναμιν καὶ λάμπην ὥστε νὰ συνθέσῃ ἓνα ποιητικὸν ὕμνον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξυμνεῖ καὶ ἐκθειάζει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὠραιότητα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἡ περὶ ὠραιότητος ἐν γένει ἀντίληψις τοῦ ποιητοῦ Σέλλεϋ εἶναι ἐντελῶς ἰδανικὴ. "Εἶναι, ὡς γράφει ὁ Willam Long, ὠραιότης παράδοξος καὶ ἐπουράνιος (supernal), μὲ περιεχόμενον ὄχι ἐπίγειον ἢ πραγματικόν". (5) "Ὅταν διαβάσῃ κανεὶς τὰ ὠραιότερα καὶ βαθύτερα ποιήματα τοῦ Σέλλεϋ αἰσθάνεται ὅτι εὐρίσχεται ὑπὸ τὸ κράτος κάποιου ὑπερόχου, χωρὶς νὰ ἢμπορέσῃ νὰ ἀντιληφθῇ τί εἶναι αὐτό. Ὑπάρχει κάποιον μυστηριώδες πὸν εἶναι πολλὰς φορὰς ἀποτέλεσμα τῆς βαθείας σκέψεως, τῆς πολὺ ὑψηλῆς πτήσεως τῆς διανοίας· ὁ δυνατὸς νοῦς αἰσθάνεται ἢ μᾶλλον διαισθάνεται κάτι πὸν εἶναι μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ἢ εἰς τὸ Σύμπαν χωρὶς νὰ ἢμπορῇ νὰ τὸ κατανοήσῃ. Εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιήματος τοῦ Σέλλεϋ καταφαίνεται ἡ ἀνωτέρω ἰδέα:

"ἢ τρομερὰ σκιά κάποιος ἀοράτου Δυνάμεως κυματίζει ἀνάμεσά μας χωρὶς νὰ φαίνεται—ἐπισκέπτεται τὸν ποικίλον αὐτὸν κόσμον μὲ ἓνα ἄστατο πτερόνισμα σᾶν ζαλοκαιρινὸς ἄνεμος πὸν τρέχει ἀπὸ ἓνα λουλούδι εἰς ἄλλο, σᾶν ἀκτίνες τῆς σελήνης πὸν πίπτουν πίσω ἀπὸ κάποιον βουνὸ σκεπασμένο μὲ πεῖκα. Σᾶν μιὰ ἀνάμνησις μουσικῆς πὸν ἔπαινε, σᾶν κάτι πὸν εἶναι ἀγαπητὸν διὰ τὴν χάριν του καὶ πειὸ ἀγαπητὸν ἀκόμη διὰ τὸ μυστήριόν του". (6)

Τὸ ἐγκώμιον τῆς ὠραιότητος τοῦ εἰρημένου Ἄγγλου εἶναι ἐγκώμιον ὄλων τῶν βαθειὰ σκεπτομένων ἀνδρῶν, ὄλων τῶν ἀνωτέρων πνευ-

4) Ad. Harnack, Das Wesen des Christentums σ. 3.

5) "Outlines of English Literature" σ. 225 κ. ἀλλ.

6) Τὴν μετάφρασιν τῶν στίχων τοῦ Σέλλεϋ καθὼς καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων ἔκαμα κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ πρωτότυπον.

μάτων. Εἶναι ὕμνος πρὸς τοὺς γίγαντας τῆς σκέψεως καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν δωρητὴν τοιαύτης διανοητικῆς δυνάμεως. Καθὼς ὁ Γκαίτε αἰσθάνεται τὸ Σύμπαν νὰ διαπερᾷ ὄλον του τὸ ἐσωτερικὸν ἐγὼ, τὴν εὐαίσθητον ἀτομικότητά του, εἰς τὰς μυχιαιτάτας γωνίας τοῦ ὁποῖου ἀπηχοῦν μὲ ἀπερίγραφτον μηχυθμὸν τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ὑπάρξεως.

« Πνεῦμα τῆς ὠραιότητος, πὸν καθαγιάζεις μὲ τὰ ἰδικά σου χρώματα ὅτι κάμνει νὰ λάμπῃ ἐπάνω στὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν ἢ τὴν ἀνθρωπίνην μορφή—πὸν πῆγες; Διὰ τὴν φεύγεις μακρὰ καὶ ἀφήνεις τὴν κατάστασιν μας, ἀφήνεις ἄδειαν καὶ ἔρημην αὐτὴν τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος; Ρώτησε γιὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου δὲν ὑφαίνει γιὰ πάντα οὐράνια τόξα ἐκεῖ ἐπάνω στοῦ βουνοῦ τὸ ῥυάκι, γιὰ τὴν κάτι πὸν μιὰ φορὰ ἔλαμψε, κατόπιν νὰ φθίνῃ καὶ νὰ μαραίνεται, **γιατὶ φόβος καὶ ὄνειρον καὶ θάνατος καὶ γέννησις ρίπτουν ἓνα τέτοιον σκότος ἐπάνω στὸ ἡμερινὸ φῶς τῆς γῆς αὐτῆς, γιὰ τὸν ἀνθρώπον νὰ ὑπάρχῃ ἓνας τέτοιος χῶρος γιὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος, γιὰ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀπελπισίαν,** καμμιά φωνὴ πὸν προέρχεται ἀπὸ ἓνα ἀνώτερον κόσμον δὲν ἔδωσέ ποτε στὸ φιλόσοφο ἢ στὸν ποιητὴ ἀπαντήσεις—γι' αὐτὸ τὰ ὀνόματα "Δαίμων" "Πνεῦμα" καὶ οὐρανός" μένουν μόνον γραμμένα στὰ βιβλία τῶν ἐρευνητῶν, **εὐθραυστα ψελλίσματα**—τῶν ὁποῖων τὸ ἐξωτερικὸν θέλητρον δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ διακρίνωμεν,

*εἰς ὅσα ἀκούομεν καὶ βλέπομεν,
ἀμφιβολίαν, ἀβεβαιότητα καὶ μεταβολὴν".*

Μόνον τὸ φῶς—σᾶν καταχνιά πὸν πίπτει ἐπάνω στὰ βουνά, ἢ σᾶν μουσικὴ στελμένη ἀπὸ κάποιον νυκτερινὸ ἄνεμο, μὲ τὴν χορδὴν κάποιου σιγανοῦ ὄργανου, ἢ σᾶν σελήροφος πὸν ἀντανακλᾷ μεσάνυχτα ἐπάνω εἰς ἓνα ῥυάκι, **μόνον τὸ φῶς σου δίδει χάριν καὶ ἀλήθειαν εἰς τὸ ἀνήσυχον ὄνειρον τῆς ζωῆς.**"

Οἱ ἀκόλουθοι στίχοι τῆς ἑκτῆς στροφῆς τοῦ ἰδίου ποιήματος ὁμοιάζουν μὲ στίχους τοῦ Γκαίτε τοῖς ὁποῖους ἀνέφερα ἀνωτέρω.

" Αὐτὰ (=τὰ φάσματα) ξείρουν πὸς ποτὴ ἢ χαρὰ δὲν ἀκτινοβόλησε ἐπάνω στὰ φρούδια μου, ἀλλὰ εἶναι χαμένη μαζί μὲ τὴν ἐλπίδα πὸς θὰ ἀπελευθέρωνες αὐτὸν τὸν κόσμον ἀπὸ τὴ μάχη του σκλαβιά, πὸς σύ, ὦ τρομερὰ ὠραιότης, θὰ ἔδιδες ἐκεῖνο πὸν δὲν μποροῦν νὰ τὸ παραστήσουν αὐτὰ τὰ λόγια."

Ἡ λύπη, ἡ μελαγχολία διὰ τὸν Σέλλεϋ ἦτο ἡ μεγαλυτέρα κινητήριος δύναμις τῆς βαθείας λυρικῆς του ποιήσεως. Κατήντησαν περιλάλητοι οἱ σχετικοὶ πρὸς τὰ ἀνωτέρω στίχοι του.

Πολλοί δυστυχημένοι άνθρωποι
λικνίζονται στην ποίησι με τὰ ἀντίξοα τῆς ζωῆς,
αὐτοὶ μανθάνουν στὴ δυστυχία ὅ,τι διδάσκουν στὸ ἄσμα.⁽⁷⁾

Τὴν ιδέα ἀυτὴν ἐντονώτερον ἐξέφρασεν ὁ ἐπίσης Ἕλληνας ποιητὴς
Ροε καὶ ὁ Γερμανὸς Heine καὶ ἄλλοι.⁽⁸⁾

Τὰ δυνατὰ πνεύματα καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔζησαν χωρὶς πίστιν καὶ ἔγρα-
ψαν μὲ ἀγνοίαν τοῦ Ἄπειρου Θεοῦ, εἰς ὠρισμένας στιγμὰς προσεύχονται
μὲ περισσοτέραν εὐλάβειαν παρὰ ἐκεῖνοι ποὺ πάντοτε ἦσαν εὐλαβεῖς.

Θὰ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα αὐτὸν τὸν Musset ποὺ ἐμνημόνευσα
πρὸ ὀλίγου. Ἴδου τί γράφει εἰς τὸ βιβλίον του "La confession d'un
enfant du siècle".

"Ἡ σοφία μας καὶ ὁ σκεπτικισμὸς μας εἶναι στὰ χέρια μας μεγά-
λα παιδικὰ παιγνίδια· συγχώρησέ μας (=Θεὸ) διότι ὄνειρεύομεθα πῶς
εἴμεθα ἀσεβεῖς, σὺ ποὺ ἐμειδίας στὸν Γολγοθᾶ. Ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις
μιας ὥρας ἢ πειὸ χειρότερη διὰ τὶς ματαιοδοξίες μας εἶναι ὅταν αὐταὶ
(=αἱ κούφότητές μας) προσπαθοῦν νὰ σὲ λησμονήσουν. Ἀλλά, σὺ βλέ-
πεις, αὐτὰ εἶναι σκιᾶς ποὺ ἓνα βλέμμα τὶς σκοραρίζει. Καὶ μᾶς ἡ λύπη
μᾶς ὠθεῖ πρὸς σέ, καθὼς καὶ σένα ἡ λύπη σὲ ὠδήγησε πρὸς τὸν πατέ-
ρα σου· στεφανωμένοι μὲ ἀκάνθας ὑποκλινόμεθα μπρὸς στὴν εἰκόνα σου·
μὲ αἱματομένα χέρια ἐγγίζομεν τὰ αἱματόβρεκτα πόδια σου· καὶ σὺ ἔφε-
ρες τὸ μαρτύριον διὰ νὰ ἀγαπᾶσαι ἀπὸ τοὺς δυστυχημένους."

Κλείων τὴν παρούσαν μελέτην σημειῶνω ὅτι εἰς πολλοὺς ἀνθρώ-
πους ὁπωσδήποτε διανοοιμένους καὶ ἄλλοτε μὴ πιστοὺς συνέβη νὰ γίνουν
εὐσεβεῖς διαβάζοντες βιβλία σὰν αὐτὰ ποὺ ἀνέφερα, ἴδ. γραμμένα ἀπὸ
ἀνώτερα πνεύματα ποὺ δὲν εἶναι ἢ καὶ δὲν θεωροῦνται θρησκευτικά.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

7) « Most wretched men
are cradled into poetry by song ;
they learn in suffering what they teach in song »

8) Ἀπὸ τὴν μεγάλην μου λύπη εἶπεν ὁ Heine, κίμνω τὰ μικρὰ τραγούδια.
« Aus meinen groszen Schmerzen
Mach'ich die Kleinen Lieder ».

Ἐπίσης ὁ Γάλλος λυρικός ποιητὴς Alfred de Musset εἰς τὸ ποίημα του « νύκτα τοῦ
Μαΐου » γράφει « Κανένα πρᾶγμα δὲν μᾶς κίμνει τόσο μέγαν ὅσον ἡ μεγάλη λύπη.
Οἱ πειὸ ἀηλοποιημένοι εἶναι τὰ ὠραιότερα ἄσματα. »

